

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILARDA TIKUVCHILIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Djurayeva Zamira Nuraliyevna

*Farg'ona imkoniyatlari cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan
maxsus texnikumi, ta'lim ustasi*

Annotatsiya. Maqolada imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tikuvchilik kompetensiyalarini shakllantirishning samarali usul va metodlari ilmiy-metodik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Muallif tikuvchilik kompetensiyasining tarkibiy tuzilmasini, uni shakllantirishning didaktik tamoyillarini hamda bosqichli o'rgatish, ko'rgazmalilik, interfaol, modulli va loyihaviy metodlarning amaliy qo'llanilishini yoritadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va baholash usullarining o'rnini aniq dalillar asosida ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: tikuvchilik kompetensiyasi, kasbiy ko'nikma, kompetensiyaviy yondashuv, imkoniyati cheklangan o'quvchilar, individuallashtirish, interfaol metodlar, modulli o'qitish, loyihaviy ta'lim, korreksion pedagogika.

Аннотация. В статье с научно-методологической точки зрения анализируются эффективные методы и техники формирования швейных компетенций у учащихся с ограниченными возможностями. Автор освещает структурную структуру швейных компетенций, дидактические принципы их формирования и практическое применение поэтапного обучения, демонстрационных, интерактивных, модульных и проектных методов. На конкретных примерах также показана роль современных педагогических технологий и методов оценки.

Ключевые слова: швейные компетенции, профессиональные навыки, компетентностный подход, учащиеся с ограниченными возможностями,

индивидуализация, интерактивные методы, модульное обучение, проектное образование, коррекционная педагогика.

Abstract. The article analyzes effective methods and techniques for the formation of sewing competencies in students with disabilities from a scientific and methodological point of view. The author highlights the structural structure of sewing competencies, the didactic principles of its formation, and the practical application of step-by-step teaching, demonstration, interactive, modular and project methods. The role of modern pedagogical technologies and assessment methods is also shown on the basis of concrete evidence.

Keywords: sewing competencies, professional skills, competency-based approach, students with disabilities, individualization, interactive methods, modular training, project-based education, correctional pedagogy.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida bilim, ko'nikma va malakalarni real hayotda qo'llay olish qobiliyati - kompetensiya markaziy o'ringa chiqdi. O'zbekistonda kompetensiyaviy yondashuvga o'tish izchil amalga oshirilmoqda: 2017-yil 6-aprelda "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qaror qabul qilinib, ta'lim mazmuni kompetensiyaviy asosda takomillashtirildi. Bu yondashuv kasb-hunar ta'limida, jumladan tikuvchilik yo'nalishida ham o'quvchilarni nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyatga tayyorlashni talab qiladi.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun kompetensiyaviy yondashuv alohida ahamiyatga ega, chunki ular uchun eng muhimi - egallagan bilimni amalda qo'llay olish va mustaqil mehnat faoliyatini olib bora bilishdir. 2020-yilda qabul qilingan "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun va 2019-yildagi "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" bunday

o'quvchilarni sifatli kasb-hunar ta'limi bilan qamrab olishni davlat siyosati darajasiga ko'tardi.

Biroq imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tikuvchilik kompetensiyalarini shakllantirish maxsus, ilmiy asoslangan metodikani taqozo etadi. Ushbu maqolada mazkur jarayonning mazmuni, tamoyillari va amaliy usullari ko'rib chiqiladi.

Tikuvchilik kompetensiyasi tushunchasi va tarkibi

Kompetensiya - o'quvchi egallagan nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni kundalik hayotdagi amaliy hamda nazariy vazifalarni hal etishda qo'llay olish qobiliyatidir. Shu ta'rifdan kelib chiqib, tikuvchilik kompetensiyasini o'quvchining tikuvchilik sohasidagi bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarini real mehnat vaziyatlarida muvaffaqiyatli qo'llay olish layoqati sifatida belgilash mumkin.

Tikuvchilik kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- kognitiv komponent - materialshunoslik, o'lchov olish, andoza tayyorlash va texnologik jarayonlar haqidagi bilimlar;
- operatsion-amaliy komponent - tikuv mashinasida ishlash, kesish, tikish va pardoqlash ko'nikmalari;
- motivatsion komponent - mehnatga qiziqish, natijaga intilish va kasbga ijobiy munosabat;
- ijtimoiy-shaxsiy komponent - mas'uliyat, mustaqillik, sabr-toqat va jamoada ishlash qobiliyati.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarda ushbu komponentlarning barchasini muvozanatli ravishda rivojlantirish - ta'lim ustasining asosiy vazifasidir.

Kompetensiyalarni shakllantirishning didaktik tamoyillari

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tikuvchilik kompetensiyalarini samarali shakllantirish uchun quyidagi didaktik tamoyillarga tayanish maqsadga muvofiqdir:

- individuallashtirish tamoyili - ta'lim mazmuni va sur'ati har bir o'quvchining jismoniy va psixologik imkoniyatlariga moslashtiriladi;
- ko'rgazmalilik tamoyili - har bir harakat va operatsiya usta tomonidan amalda ko'rsatiladi, namuna va sxemalardan keng foydalaniladi;
- bosqichlilik tamoyili - bilim va ko'nikmalar soddadan murakkabga qarab izchil o'rgatiladi;
- amaliyot bilan bog'liqlik tamoyili - har bir bilim darhol amaliy mashqlar orqali mustahkamlanadi;
- korreksion yo'nalganlik tamoyili - ta'lim jarayoni ayni vaqtda o'quvchining diqqati, motorikasi va idroki rivojlanishiga xizmat qiladi.

L.S. Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" ta'limotiga ko'ra, o'qitish o'quvchining ayni vaqtdagi imkoniyatidan bir oz yuqoriroq, ammo ustaning yordami bilan bajarsa bo'ladigan darajada qurilishi lozim. Bu tamoyil tikuvchilik ko'nikmalarini bosqichma-bosqich murakkablashtirishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Tikuvchilik kompetensiyalarini shakllantirishning amaliy usullari

Amaliyotda quyidagi metodlarning uyg'unlashtirilgan tarzda qo'llanilishi yuqori samara beradi.

Bosqichli (algoritmik) o'rgatish metodi. Murakkab operatsiya alohida sodda harakatlarga ajratiladi va har bir bosqich alohida mashq qilinadi. Masalan, ko'ylak tikish jarayoni o'lchov olish, andoza qo'yish, kesish, qismlarni ulash va pardoqlash bosqichlariga bo'linadi. Bu usul o'quvchida ortiqcha qiyinchilik va charchoqni oldini oladi.

Ko'rgazmali-amaliy metod. Usta avval operatsiyani sekin va aniq ko'rsatadi, so'ng o'quvchi uni ustaning kuzatuv ostida takrorlaydi. Ko'rgazmali vositalar - namunaviy buyumlar, texnologik xaritalar va rasmlar ko'rsatmalar idrokni osonlashtiradi.

Modulli o‘qitish. O‘quv materiali tugallangan mantiqiy bo‘laklarga - modullarga ajratiladi. Har bir modul muayyan ko‘nikmani shakllantirishga qaratiladi va o‘quvchi keyingisiga faqat oldingisini o‘zlashtirgach o‘tadi. Bu imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun ayniqsa qulay, chunki ta’lim ularning individual sur’atiga moslashtiriladi.

Loyihaviy metod. O‘quvchilarga yaxlit, real mahsulot - fartuk, yostiq jildi yoki sumka tayyorlash topshiriladi. Tugal mahsulot ustida ishlash o‘quvchida maqsadga intilish, mustaqillik va muvaffaqiyat hissini shakllantiradi, kompetensiyaning barcha komponentlarini birlashtiradi.

Interfaol va hamkorlikdagi metodlar. Juftlikda yoki kichik guruhlarda ishlash, “usta-shogird” tamoyili asosidagi mashg‘ulotlar o‘quvchilarning bir-biridan o‘rganishini va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va vositalar

Tikuvchilik kompetensiyalarini shakllantirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish samaradorlikni sezilarli oshiradi. Videodarslar va animatsion ko‘rsatmalar operatsiyalarni qayta-qayta kuzatish imkonini beradi. Raqamli texnologik xaritalar va elektron andozalar o‘quvchining mustaqil ishlashini osonlashtiradi.

Shuningdek, ergonomik jihozlangan ish o‘rni - moslashtirilgan stol, qulay yoritish, xavfsiz va sodda boshqaruvli tikuv mashinalari ta’lim sifatining muhim shartidir. Imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun moslamalardan (maxsus tutqichlar, ko‘tarmalar, kattalashtiruvchi vositalar) foydalanish ko‘nikmalarni egallashni jadallashtiradi.

Kompetensiyalarni baholash va monitoring

Kompetensiyaviy yondashuvda baholash o‘quvchining bilimini emas, balki uni amalda qo‘llay olishini o‘lchaydi. Shu sababli tikuvchilikda baholash, asosan,

amaliy mahsulot sifati va operatsiyalarni mustaqil bajara olish darajasi bo'yicha amalga oshiriladi.

Baholashda quyidagi vositalardan foydalanish maqsadga muvofiq: bajarilgan ishlar jildi (portfolio) yuritish, operatsiyalarni bosqichma-bosqich kuzatish varag'i, o'quvchining o'zini-o'zi baholashi hamda erishilgan natijani avvalgi natija bilan solishtirish. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarni baholashda eng muhimi - har bir, hatto kichik yutuqni qayd etish va rag'batlantirish orqali ularning o'ziga ishonchini mustahkamlashdir.

Xulosa

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tikuvchilik kompetensiyalarini shakllantirish - kognitiv, amaliy, motivatsion va ijtimoiy komponentlarni uyg'un rivojlantirishni nazarda tutuvchi yaxlit pedagogik jarayondir. Uning samaradorligi individuallashtirish, ko'rgazmalilik, bosqichlilik va korreksion yo'nalganlik tamoyillariga qat'iy rioya qilishga bog'liq.

Bosqichli o'rgatish, ko'rgazmali-amaliy, modulli, loyihaviy hamda interfaol metodlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarda barqaror kasbiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Amaliy mahsulotga asoslangan baholash va doimiy rag'batlantirish esa ushbu jarayonning ajralmas qismidir.

Pirovardida, ilmiy asoslangan va o'quvchining individual imkoniyatlariga moslashtirilgan metodika tikuvchilik kompetensiyalarini muvaffaqiyatli shakllantirishga, bu esa imkoniyati cheklangan shaxslarning kasbiy va ijtimoiy mustaqilligiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori (187-son, 2017-yil 6-aprel). Toshkent, 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni (PF-5712-son, 2019-yil 29-aprel). Toshkent, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni (O‘RQ-641-son, 2020-yil 15-oktabr). Toshkent: lex.uz.
4. Qodirova F.U., Pulatova D.A. Inklyuziv ta’lim: nazariya va metodika. Darslik. Toshkent, 2024. 280 b.
5. Muminova L.R., Ayupova M.Yu. Maxsus pedagogika. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: O‘qituvchi, 2013. 256 b.
6. Abdullayev A. Kasb-hunar ta’limida innovatsion metodlar. Toshkent: “Fan va ta’lim”, 2021. 184 b.
7. Jo‘rayev Sh. Pedagogik texnologiyalar asoslari. Toshkent: “Noshir”, 2020. 216 b.
8. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi (2006). O‘zbekiston tomonidan 2021-yil 7-iyunda ratifikatsiya qilingan.
9. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti, Jahon banki. Nogironlik bo‘yicha jahon ma’ruzasi (World Report on Disability). Jeneva: JSST, 2011.
10. Vigotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. Moskva: Pedagogika-Press, 1999.
11. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetentsii novaya paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniya // Internet-jurnal “Eydos”, 2006.